

МОВНІ ОЗНАЧЕННЯ ГРІШНИКА У ВІДОБРАЖЕННІ ВИБРАНИХ ПСАЛМІВ ПЕРЕКЛАДУ ІВАНА ОГІЄНКА

ОЛЬГА БАРАБАШ-РЕВАК

Вроцлавський університет, Вроцлав – Польща
olga.barabasz-rewak@uwr.edu.pl; ORCID: 0000-0001-5418-3947

JĘZYKOWE SZATY GRZESZNIKA W ZWIERCADLE WYBRANYCH PSALMÓW W TŁUMACZENIU IWANA OHIJENKI

OLGA BARABASZ-REWAK

Uniwersytet Wrocławski, Wrocław – Polska

STRESZCZENIE. Proponowany artykuł jest kolejnym etapem kompleksowego opracowania mającego na celu wyodrębnienie i analizę werbalnych sposobów opisu językowego obrazu Boga w wybranych psalmach ukraińskiego przekładu Iwana Ohijenki. Jednym z kluczowych fragmentów obrazu Boga Starego Testamentu jest pojęcie grzesznika jako elementu myślowego schematu ‘Bóg – grzesznik – prawy’. Praca wykonana w nurcie kognitywnej etnolingwistyki, oparta na metodologii Jerzego Bartmińskiego, jest próbą rekonstrukcji językowego obrazu grzesznika na podstawie wybranych przetłumaczonych tekstów psalmów. W wyniku analizy początkowych psalmów udało się częściowo odtworzyć złożony system elementów językowych obrazu grzesznika: od licznych nazw mentalnego konstruktów, poprzez rozbudowaną sieć atrybutów, po opis działań według semantycznej roli sprawcy lub beneficjenta. Zgodnie z zasadami definicji kognitywnej integralnym elementem analizy jest komponent aksjologiczny.

Słowa kluczowe: językowy obraz, grzesznik, psalmy, nazwa, atrybut, rola semantyczna

THE LINGUISTIC IMAGE OF THE SINNER REFLECTED IN IVAN OHIENKO'S TRANSLATION OF SELECTED PSALMS

OLGA BARABASH-REVAK

University of Wrocław – Poland

ABSTRACT. The proposed article is one of the stages of a comprehensive study aimed at identifying and analyzing the language tools that explicate the language image of God in the psalms translated by Ivan Ohienko. It is established that one of the key fragments of the Old Testament image of God is the concept of the sinner as an element of the thought triangle 'God – sinner – righteous'. The study, carried out within the field of cognitive ethnolinguistics and based on Jerzy Bartmiński's methodology, is an attempt to reconstruct the linguistic image of the sinner on the basis of selected translated texts of the psalter. As a result of the analysis of the initial psalms, it was possible to partially recreate the complex linguistic system of elements of the image of the sinner: from numerous names of the mental construct through the extensive network of attributes up to the description of actions according to the semantic roles of the agent or benefactive. According to the principles of cognitive definition, an integral element of the analysis is the evaluative component.

Keywords: language image, sinner, Psalms, name, attribute, semantic role

Відповідно до антропоцентричних тенденцій у сучасних дослідженнях особливою увагою користуються питання взаємозв'язку мови і культури, мови й суспільного життя та менталітету народу (Є. Бартмінський, Й. Мацькевич, Я. Анусевич, Р. Гжегорчикова, Р. Токарський, В. Хлебда, В. Жайворонок, Н. Данилюк, Д. Айдачич, В. Кононенко, Р. Кісь, І. Голубовська, О. Тищенко, В. Конобродська, Н. Толстой, С. Толста, Е. Березович, С. Нікітіна, Є. Кубрякова, Л. Виноградова, О. Гура та ін.). „Всі напрямки лінгвістики, що акцентують культурні аспекти мови, пробують виявити, як різні мовні спільноти відчувають світ і як – за допомогою мови – впорядковують і оцінюють його” [Pajdzińska 1996: 7]. З'являється ще один „образ мови” як продукта, важливого складника та умови існування культури. Вказаний підхід до осмислення сутності мови висунув на перше місце когнітивізм і гумбольдтівсько-потєбнянські ідеї про мову як „простір думки і дім духу” народу [Степанов 1985: 30]. У руслі таких когнітивно спрямованих мовознавчих досліджень особливої актуальності набуло питання мовної картини світу – певної сукупності суджень, які повідомляють про риси і способи існування об'єктів позамовного світу – та її реконструкції. Відтак однією з головних цілей когнітивної етнолінгвістики є спроба виокремлення та відтворення більш чи менш фундаментальних понять, що існують у широкому суспільному обігу

і віддзеркалюють усталену для певної спільноти візію світу та її систему цінностей – що в результаті мало би привести до відтворення цілісного мовного образу світу спільноти [Abramowicz, Bartmiński, Chlebda 2009: 341]. З-поміж наукових праць, присвячених дослідженню релігійного стилю, чільне місце займають різноманітні аналізи саме біблійних текстів (П. Мацьків, Л. Шевченко, М. Демський, О. Демська, Н. Бабич та ін.).

Серед перекладів *Святого Письма* українською мовою саме твір Івана Огієнка вирізняється своєю науковістю та добором лексичних засобів, які мали послужити великій меті – творенню літературної мови та освіти народу: „Перекласти всю Біблію [...] треба такою літературною мовою, яка б стала зразковою бодай на перші 50 літ. Мусимо мати переклад, який став би найкращим підручником вивчення української мови” [Ларіон 1958: 13]. Мовний образ грішника в українських перекладах Біблії як окрема поняття категорія не ставав об’єктом розгляду науковців. Натомість частково ментальне утворення ‘грішник’ ставало предметом зацікавлень у контексті ширшого концепту ‘гріх’ – у біблійних і літературних текстах різних мов (див.: В. Кононенко, Н. Вдовиченко, Д. Брейтуейт, І. Брильова, М. Бубер, М. Бушакова, О. Ваховська, Т. Дронова, Н. Каріжская та ін.).

Пропонована стаття є одним із етапів комплексного дослідження, спрямованого на виявлення й аналіз текстових засобів, які експлікують цілісний мовний образ Бога у *Книзі Псалмів* перекладу митрополита Іларіона [Книга Псалмів 2020]. Інтерпретація синтагматичних зв’язків назв Бога у псалмах уможлиблює визначення найчастотніших текстових єдностей, де номени на позначення поняття ‘єдине божество Ізраїля’ функціонують разом із назвами інших об’єктів у тому самому часопросторі. Відтак серед основних колекцій псалмів перебуває й семантична єдність ‘Бог – грішник’. Ґрунтуючись на вказаному вище етнолінгвістичному підході до трактування мови, а також на методології дослідження мовних образів світу, запропонованій Єжи Бартмінським, вихідним у нинішній статті вважаємо компонент указаної поняттєвої схеми ‘грішник’ і способи його мовного осмислення у перекладі Івана Огієнка. З огляду на велику кількість текстів матеріалом для проведення аналізу послужили перші двадцять псалмів¹ і словникові дані.

Словник української мови (в 11-ти томах) вказує на семантику слова *грішити*: „порушувати якісь правила, норми, допускати помилки” [СУМ 1971, 2: 172]. Відтак, лексема *грішник* має значення „той, хто має гріхи, грішить” [СУМ 1971, 2: 172], а спільнокореневий прикметний *грішний* – „який набрав гріхів/сповнений гріхами” [СУМ 1971, 2: 172].

Тексти псалмів і їхній український переклад указують на функціонування у східній свідомості поняття ‘три ступені грішності’, тобто пов’язання зі злом

¹ Тут і далі застосовано систему скорочень типу Пс 1: 6, де 1 – номер псалма, 6 – номер вірша.

(„Блажен муж, що за радою несправедливих не ходить, і не стоїть на дорозі грішних, і не сидить на сидінні злоріків” [Пс 1: 1]). Перше поняття, ‘початкова стадія грішності, несмілива співучасть у злі’, виражене прикметником *несправедливі*, друге, ‘середня міра грішності, повна участь у злі’, іменником *грішні*, а третє, ‘високий ступінь грішності, утверженість у злі’, реалізує іменник *злоріки* [детальніше див.: Тимо 2020].

Достатньо розгалуженою можна вважати синонімію мовних засобів називання ментального об’єкта ‘грішник’ у перших двадцяти псалмах. Окрім експліцитного способу реалізації за допомогою прикметника *безбожні* чи іменника *грішники*² („Ось тому то не встоять безбожні на суді, ані грішники у зборі праведних” [Пс 1: 5], досить високою частотністю в перекладі Огієнка відзначаються іменники *ворог/вороги* („він мене врятував від мого потужного ворога” [Пс 17: 18]. „Як будуть назад відступати мої вороги, то спіткнуться” [Пс 9: 4]. Вказані контексти актуалізують у семантичній структурі цих іменників сему ‘ворог Бога’. Відтак у текстах псалмів лексема *ворог* є синонімом до слова *грішник*.

Рідше вживаними іменниками у текстах Огієнка, які імпліцитно виражають поняття ‘той, хто грішить’, є:

- *князі* („князі нараджуються разом на Господа” [Пс 2: 2], в семантичній структурі якого тексти псалмів актуалізують сему ‘значна схильність до грішних чинів’. Вказана сема корелює з належністю князів до правлячої верхівки суспільства та заможністю, що, відповідно, становить підґрунтя до скоєння грішних учинків. Сюди ж можна віднести словосполучення *земні царі* („Земні царі повстають, і князі нараджуються разом на Господа” [Пс 2: 2];
- *люд* („я не побоююсь десяти тисяч люду, які проти мене навколо отаборились! [Пс 3: 7]. У цій лексемі в псалмах актуалізується сема ‘велика кількість’, указуючи на масовість явища, названого іменником *гріх*;
- *ласун, гультаї, злочинці, неправдомовці* („ласун проклинає, зневажає він Господа” [Пс 9: 24], „Перед очима Твоїми не втримаються гультаї, всіх злочинців ненавидиш Ти. Погубиш Ти неправдомовців, кровожерну й підступну людину обридить Господь” [Пс 5: 6–7]). Семантична структура цих слів містить спільну сему ‘виконавець грішних учинків’, диференціальними ж семами є ‘надмірне догоджання тілові’ (лексеми *ласун, гультаї*) або ‘переступ Закону Божого’, що корелює з семою ‘кривдження ближнього’ (лексеми *злочинці, неправдомовці*).

Серед прикметникових засобів іменування ментального конструктора ‘грішник’ особливою увагою перекладача Івана Огієнка наділені частотні лексеми

² Псалми використовують переважно форми множини для позначення поняття ‘грішник’, на відміну від форм однини мовних засобів вираження поняття ‘праведний’. Форма множини вказує на реалії людського життя „багато покликаних, але мало вибраних” [Мт 22: 2–14].

зі семами ‘далекій від Бога’, ‘який ненавидить праведного’, ‘який веде грішне життя’: *безбожний/безбожні* („Безбожний в своїм гордуванні женеться за вбогим” [Пс 9: 23], „Не так ті безбожні, вони як полова, що вітер її розвіває!” [Пс 1: 4]), *нечестивий/нечестиві* („Бо жаданням своєї душі нечестивий пишається” [Пс 9: 24], „нечестиві натягують лука” [Пс 10: 2]), *ненависники* („він мене врятував від мого потужного ворога, і від моїх ненависників, бо сильніші від мене вони! [Пс 17: 18]), *безумний* („Безумний говорить у серці своїм: Нема Бога!” [Пс 13: 1]), *обридливий* (Обридливий погорджений в очах його [Пс 14: 4]), а також конструкція *люди цього світу* („душу мою збережи від [...] людей цього світу” [Пс 16: 13–14]).

Указані синонімічні засоби вираження поняття ‘той, хто грішить’ поповнюємо ще й словами з непрозорою семантикою, які відновлюємо на базі паралелей, що існують у перекладених текстах псалмів: *лев* („В укритті він чатує, як лев той у зарості” [Пс 9: 30]) і *левчук* („Із них кожен подібний до лева, що шарапати прагне, й як левчук, що сидить в укритті” [Пс 16: 12]).

Текстові опозиції, у які вступають лексеми на позначення поняття ‘той, хто грішить’, визначає загальна мисленнева схема ‘порушує – не порушує моральні норми’. Її реалізацію найчастіше становить такий тип бінарних зв’язків, на який указує наведена вище дефініція грішника: ‘добрі – злі наміри’. Це протиставлення виражене у псалмах прикметниками *лукавий – чистий* („із чистим поводишся чисто, а з лукавим за лукавством його” [Пс 17: 2]), *бридкий (безумний) – добродичинець* („Усе повідступало, разом стали бридкими вони, нема добродичинця, нема ні одного!” [Пс 13: 3]); „Безумний говорить у серці своїм: Нема Бога! Зіпсулись вони, і обридливий чинять учинок, нема добродичинця!” [Пс 13: 1]), *злий – чистий серцем* („Щит мій у Бозі, Який чистих серцем спасає” [Пс 7: 11], „щоденно на злого Бог гнівається” [Пс 7: 12]), *безбожний – праведний* („Нехай злоба безбожних скінчиться, а Ти зміцни праведного” [Пс 7: 10]).

На рівні синтагматичних зв’язків виокремлюємо присутні у свідомості мовця і зафіксовані перекладеними текстами найважливіші ознаки (атрибутиви) грішника. Усі атрибутиви в аналізованих псалмах виражені експліцитно або імпліцитно, рідше за допомогою поодиноких лексем, а частіше за допомогою лексико-синтаксичних конструкцій. Ці мовні засоби у поєднанні з лексемою *грішник* та іншими, вказаними вище номенами на позначення аналізованого поняття, надають аналізованому об’єктові негативної оцінки.

Для кращого сприйняття атрибутиви грішника поділено на дві групи залежно від способу вираження: 1) експліцитно, 2) імпліцитно. До першої групи належать слова та лексико-синтаксичні конструкції на позначення таких атрибутів грішника:

- ‘той, що приносить нещастя’, виражений предикативом *приносить нещастя* („нутро їхнє приносить нещастя” [Пс 5: 10]);

- ‘злий’, його реалізує слово *злоба* („Нехай злоба безбожних скінчиться” [Пс 7: 10]);
  - ‘злоріка’, присутній у лексико-синтаксичній конструкція: *гриб відкритий їхнє горло* [Пс 5: 10], *Уста його повні прокляття й обмани та зради, під його язиком злочинство й переступ* [Пс 9: 28];
  - ‘гордий’, реалізований субстантивованим іменником *гордування* („Безбожний в своїм гордуванні женеться за вбогим” [Пс 9: 23]), іменником *гордоці* („У гордошах каже безбожний” [Пс 9: 25]) та дієсловом *пишається* („Бо жаданням своєї душі нечестивий пишається” [Пс 9: 24]);
  - ‘безбожний’, виражений дієсловом *зневажає* („Безбожний [...] зневажає він Господа” [Пс 9: 24]);
  - ‘суєтний, марний, нікчемний’, що його реалізують іменники *марнота, марне* („Марноту говорять один до одного” [Пс 11: 3]; „Доки будете марне любити?” [Пс 4: 3]) та *нікчемність* („нікчемність між людських синів підіймається” [Пс 11: 9]), а також конструкція *частка їхня в цьому житті* („душу мою збережи від [...] від людей цього світу, що частка їхня в цьому житті [Пс 16: 13–14]);
  - ‘зіпсутий’, виражений дієсловом *зіпсулись* („Зіпсулись вони, і обридливий чинять учинок” [Пс 13: 1]);
  - ‘зухвалий’, представлений прикметником *зухвали* („народ із біди Ти спасаєш, а очі зухвали принижуюєш” [Пс 17: 28]);
  - ‘обридливий’, виражений прикметником *обридливий* („обридливий чинять учинок, нема доброчинця!” [Пс 13: 1]);
  - ‘облесливий, лицемірний’, реалізований прикметниками *облесливі, чванькуватий* („Нехай підітне Господь уста облесливі та язика чванькуватого” [Пс 11: 4]), а додатково – імпліцитно – через предикатив *язик роблять гладеньким* („свій язик вони роблять гладеньким!” [Пс 5: 10]);
  - ‘потужний’, його реалізують прикметники *потужний, сильніший* (він мене врятував від мого потужного ворога, і від моїх ненависників, бо сильніші від мене вони! [Пс 17:18]);
  - ‘хвалькуватий’, що його виражає дієслово *хваляться* („Одні колесницями хваляться, а інші кіньми” [Пс 19: 8]).
- Другу, нечисленну групу атрибутивів грішника, які виражені в перших двадцяти псалмах імпліцитно, становлять:
- ‘брехливий’, що його реалізують словосполучення *нема правди* („в їхніх устах нема правди” [Пс 5: 10]); *шукати неправди* („Доки будете марне любити, шукати неправди?” [Пс 4: 3]);
  - ‘захланний’, реалізований словосполученнями *жаданням пишається* („Бо жаданням своєї душі нечестивий пишається” [Пс 9: 24]) та іменником *ласун* („ласун проклинає, зневажає він Господа” [Пс 9: 24]).

Для повноти мовного образу грішника у псалмах аналізуємо слова, словосполучення та різного типу лексико-синтаксичні конструкції на позначення дій, які виконує особа, що порушує норми, допускається помилок. Їхнє значення також містить певну характеристику й оцінку. В рамках аналізу мовних засобів реалізації поняття ‘дії грішника’ розглядаємо семантичні ролі, які виконує особа, що грішить: агенс (активний діяч) і бенефактив (учасник, що має користь чи шкоду від ситуації). Мовні дані на позначення діяльності грішника згруповано у певні мікрополя відповідно до семантичної ролі: А) агенс: ‘дії грішника щодо Бога/праведного’ та Б) бенефактив: ‘дії Бога/праведного щодо грішника’.

А) Семантична роль агенса

Поняття ‘дії грішника щодо Бога’ виражене як поодинокими словами, так цілими лексико-синтаксичними конструкціями, що реалізують таку семантику:

- ‘не потребувати, зневажати Бога’, що її експліцитно виражають слова *проклинає, зневажає* („ласун проклинає, зневажає він Господа” [Пс 9: 24]), *ображує* („Чому нечестивий ображує Бога” [Пс 9: 34]), словосполучення *не кличуть Його* („Вони хліб Господній їдять, та не кличуть Його” [Пс 13: 4]). Указане значення пов’язане зі спробою функціонування людини без зважання на божество, а точніше з пошуком його замітника, створенням божків, на що експліцитно вказує словосполучення *набув інших богів* („Нехай множаться смутки для тих, хто набув собі інших богів” [Пс 15: 4]);
- ‘заперечувати Бога’, експліцитно виражену в реченнях *У гордоцах каже безбожний, що Він не слідкує, бо Бога нема* [Пс 9: 25], *Безбожний говорить у серці своїм: Бог забув, заховав Він обличчя Своє, не побачить ніколи* [Пс 9: 32], *Чому нечестивий ображує Бога і говорить у серці своїм, що Ти не слідкуєш?* [Пс 9: 34], *Безумний говорить у серці своїм: Нема Бога!* [Пс 13: 1];
- ‘бунтуватися проти влади Бога’, що експліцитно реалізують слово *повстають, нараджуються*, словосполучення *позриваймо кайдани, покидаймо пута* („Земні царі повстають, і князі нараджуються разом на Господа та на Його Помазанця: Позриваймо ми їхні кайдани, і покидаймо із себе їхні пута!” [Пс 2: 2–3]). Цю семантику також реалізують словосполучення *нещастя простягли і замишляли злу думку* („Бо нещастя на Тебе вони простягли, замишляли злу думку, якої здійснити не зможуть” [Пс 20: 12]);
- ‘чинити безправ’я’, експліцитно вираженій словосполученням *чинить безправ’я*, а імпліцитно дієсловом *повідступало* й словосполученнями *стали бридкими, нема добродієць* („Усе повідступало, разом стали брид-

кими вони, нема добродієць [...] Чи ж не розуміють всі ті, хто чинить безправ'я, хто мій люд поїдає?" [Пс 13: 3–4]).

Друге мікрополе, 'дії грішника щодо праведного', становить більша кількість фрагментів псалмів. На нього вказують лексеми та ширші конструкції з такою семантикою:

- 'становити більшість у суспільстві', імпліцитно виражену словосполученням *кружляють навколо* („Безбожні кружляють навколо, бо нікчемність між людських синів підіймається” [Пс 11: 9]). Також указану семантику реалізує речення *я не побоююсь десяти тисяч люду, які проти мене навколо отаборились!* [Пс 3: 7]);
- 'лицемірити', експліцитно виражену в реченні *Марноту говорять один до одного, їхні уста облесні, і серцем подвійним говорять* [Пс 11: 3]. Указана семантика часто корелює в текстах із багатством і високим соціальним статусом безбожних, що знаходить вираження у реченні *Товщем замкнули вони своє серце, уста їхні говорять бундючно* [Пс 16: 10];
- 'задумувати кривду ближнього', експліцитно виражають слова *замишляли* („Безбожний в своїм гордуванні женеться за вбогим, хай схоплені будуть у підступах, які замишляли вони!” [Пс 9: 23–24]), *чатує* („В укритті він чатує, як лев той у зарості” [Пс 9: 30]), а також словосполучення *розтягують сітку* („Я повстану, говорить Господь, поставлю в безпеці того, на кого розтягують сітку!” [Пс 11: 6]), *наставили очі* („Вороги [...] наставили очі свої, щоб мене повалити на землю [Пс 16: 11]);
- 'діяти на шкоду, завдавати страждань ближньому', експліцитно виражену словами *гублять, оточили* („заховай Ти мене від безбожних, що гублять мене, смертельні мої вороги оточили мене” [Пс 16: 8–9]), *напали* („Напали на мене вони в день нещастя мого, та Господь був моїм опертям” [Пс 17: 19]), *оточили* („Вороги оточили тепер наші кроки” [Пс 16: 11]), *стріляти* („нечестиві натягують лука [...], щоб у темряві до простосердих стріляти” [Пс 10: 2]), а також словосполученнями *женеться за вбогим* („Безбожний в своїм гордуванні женеться за вбогим” [Пс 9: 23]), *страждання від ненависників* („поглянь на страждання моє від моїх ненависників” [Пс 9: 14]), *мордує невинного, слідкують за вбогим* („Причаївшись, сидить на подвір'ях, мордує невинного, його очі слідкують за вбогим” [Пс 9: 29]), *утиск убогих* („Через утиск убогих, ради стогону бідних тепер Я повстану, говорить Господь” [Пс 11: 6]), *раду вбогого ганьбите* („Раду вбогого ганьбите ви” [Пс 13: 6]). Також указану семантику реалізують мікротексти *беззаконня зачне нечестивий, і завагітніє безправ'ям, і породить неправду* [Пс 7: 15], *Він рова копав, і його викопав, і впав сам до ями, яку приготував* [Пс 7: 16].
- Надзвичайно рідко функціонують контексти, що експлікують семантику:

- ‘боятися праведного’, виражену словами *слухняні, підлещуються, в’януть, тремтять, настрашилися* („На вістку про мене слухняні мені, до мене чужинці підлещуються, в’януть чужинці і тремтять у твердинях своїх” [Пс 17: 45–46]), „Тоді настрашилися страхом вони, бо Бог в праведнім роді” [Пс 13: 5]);
- ‘пожинати наслідки своїх дій’, експліцитно виражену в контекстах *обернеться зло його на його голову, і на маківку зйде його беззаконня!* [Пс 7: 17] або *Як будуть назад відступати мої вороги, то спіткнуться і вигинуть перед обличчям Твоїм!* [Пс 9: 4]

Б) Семантична роль бенефактива

Мовні засоби, що належать до мікрополя ‘дії Бога щодо грішника’, численно представлені у перекладених текстах псалмів. На нього вказують конструкції, що виражають семантику, пов’язану як із первинним планом Бога щодо людини ‘наділяти земним добром’, так із загальною дією Бога ‘карати’, що виникає з особистого життєвого вибору грішника:

- значення ‘наділяти земним добром’ виражене експліцитно за допомогою словосполучення *скарбом наповняєш їхнє черево* („Мечем Своїм душу мою збережи від безбожного, [...] що Ти скарбом Своїм наповняєш їхнє черево!” [Пс 16: 13–14]). Найявністю такої лексико-синтаксичної конструкції у псалмах корелює з біблійною тезою у Новому Завіті про однаковий добрий замір Бога щодо всіх людей на землі³;
- серед мовних засобів, що виражають загальну семантику ‘карати’, вдалося виділити кілька груп, кожна з яких експлікує значення ‘етап покарання’: а) ‘погорджувати грішником’, б) ‘ненавидіти/гніватись на грішника’, в) ‘перестерігати, лякати грішників’, г) ‘карати, перемагати грішників’, ґ) ‘мститися за праведного’:

а) семантика ‘погорджувати грішником’ найчастіше виражена імпліцитно, а саме: дієсловами *посміється, висміє, обридить, принижуєш* („Але Той, Хто на небесах пробуває посміється, Владика їх висміє!” [Пс 2: 4], „кровожерну й підступну людину обридить Господь” [Пс 5: 7], „народ із біди Ти спасаєш, а очі зухвалі принижуєш” [Пс 17: 28]);

б) значення ‘ненавидіти/гніватись на грішника’ експліцитно реалізують дієслова *ненавидиш, гнівається* („всіх злочинців ненавидиш Ти” [Пс 5: 6]), „безбожного й того, хто любить насилля, ненавидить душа Його” [Пс 10: 5]), „щоденно на злого Бог гнівається” [Пс 7: 12]);

в) семантику ‘перестерігати, лякати грішників’ експліцитно виражають дієслова *попередь, пам’ятає, промовить і настрашить* („Устань же, о Господи,

³ „А Божа правда через віру в Ісуса Христа в усіх і на всіх, хто вірує, бо різниці немає, бо всі згрішили, і позбавлені Божої слави” [Рим 3: 22–23].

його попередь” [Пс 16: 13]), „карає Він вчинки криваві, про них пам’ятає” [Пс 9: 13]), „Він тоді в Своїм гніві промовить до них, і настрашить їх Він у Своїм пересерді” [Пс 2: 5]). Імплицитно ж дію ‘перестерігати грішників’ реалізує контекст *коли хто не навернеться, буде гострити меча Свого Він, Свого лука натягне й наставить його, і йому приготував смертельні знаряддя, Він зробить огнистими стріли Свої* [Пс 7: 13–14]. Оскільки у текстах Старого Завіту дія Бога, пов’язана зі семантикою ‘промовляти’, прямо корелює зі значним ступенем грішності, то подальший контекст указує на те, що бунт супроти Бога є одним з найбільших гріхів: *Земні царі повстають, і князі нараджуються разом на Господа та на Його Помазанця [...] Але Той, Хто на небесах пробуває посміється, Владика їх висміє! Він тоді в Своїм гніві промовить до них, і настрашить їх Він у Своїм пересерді* [Пс 2: 2, 2: 4–5];

г) експлікація значення ‘карати, перемагати грішників’ відбувається через дієслова *карає, разиш, крушиш, погубиш, валиш, докорив, знищив* („карає Він вчинки криваві” [Пс 9: 13], „Спаси мене, Боже мій, бо Ти разиш усіх ворогів моїх в щоку, зуби грішникам крушиш!” [Пс 3: 8], „Погубиш Ти неправдомовців” [Пс 5: 7], „валиш під мене моїх ворохобників” [Пс 17: 40], „Докорив Ти народам, безбожного знищив” [Пс 9: 6]).

Словом-символом ‘кари Божої’ у псалмах є лексема *вогонь*, що виражено у контексті *На час гніву Свого Ти їх учиниш огненною піччю, Господь гнівом Своїм їх понищить, і огонь пожере їх* [Пс 20: 10]. У псалмах лексико-синтаксична конструкція *Ти їх обернеш плечима до нас* [Пс 20: 13] містить сему ‘перемагати грішників’, що відповідає другій частині аксіологічної схеми ‘перед – зад’.

Імплицитний спосіб вираження семантики ‘покарання’ представлений предикативними конструкціями *ім’я витер, згинула пам’ять, суд учинив, народи підбив* („ім’я їхне Ти витер на вічні віки” [Пс 9: 6], „згинула з ними їхня пам’ять” [Пс 9: 7], „Господь знаний, Він суд учинив” [Пс 9: 17], „Бог, що народи під мене підбив” [Пс 17: 48]), а також лексико-синтаксичними конструкціями *Перед очима Твоїми не втримаються гультяї* [Пс 5: 6], *Ось тому то не встоять безбожні на суді, ані грішники у зборі праведних, дорогу бо праведних знає Господь, а дорога безбожних загине!* [Пс 1: 5–6], *Попрямують безбожні в шеол, всі народи, що Бога забули* [Пс 9: 18], *Повернув Ти до мене плечима моїх ворогів, і понищу ненависників я своїх! Кричали вони, та немає спасителя, взивали до Господа, і не відповів їм* [Пс 17: 41–2], *Ти звеличив мене над повстанців на мене, спасаєш мене від насильника!* [Пс 17: 49], *Знайде рука Твоя всіх ворогів Твоїх, знайде правця Твоя Твоїх ненависників* [Пс 20: 9];

г) ‘мститися за праведного’ – таку семантику експліцитно виражає лексико-синтаксична конструкція *Бог, що помсти за мене дає* [Пс 17: 48].

Нечисленні мовні засоби, що належать до мікрополя ‘дії праведного щодо грішника’ у перших двадцяти псалмах мають таку семантику:

- ‘закликати до навернення’, виражену дієсловами наказового способу *помудрійте, навчіться, служіть, шануйте* („А тепер помудрійте, царі, навчіться ви, судді землі: Служіть Господеві зо страхом, і радійте з тремтінням! Шануйте Сина, щоб Він не розгнівався, і щоб вам не загинути в дорозі” [Пс 2: 10–12]);
- ‘погорджувати грішником’, виражена експліцитно дієприкметником *погорджений* („Обридливий погорджений в очах його” [Пс 14: 4]);
- ‘переслідувати грішників’, що експліцитно реалізують дієслова *женуся, дожену* („Женуся я за ворогами своїми, і їх дожену” [Пс 17: 38]);
- ‘знищувати грішників’, експліцитно представлена дієсловами *повбиваєси, потовчеш, винищу, потрощу, зітру, потопчу* („Ти їх повбиваєш залізним жезлом, потовчеш їх, як посуд ганчарський” [Пс 2: 9], „не вернуся, аж поки не винищу їх, я їх потрощу” [Пс 17: 38–39], „І я їх зітру, як той порох 333939823на вітрі, як болото на вулицях, їх потопчу!” [Пс 17: 43]).

Проаналізовані вибрані тексти українського перекладу Псалтиря становлять лише невелику частину мовних означень для опису грішника в сакральному тексті. Це поняття є одним із ключових елементів образу Бога у Книзі Псалмів, позаяк становить компонент мисленнєвої схеми ‘Бог – грішник’. Аналіз псалмів виявив складну будову мовного образу грішника: від численних номенів (*грішники, князі, безбожні, безумні, нечестиві, вороги* тощо) через розгалужену систему атрибутів (*той, що приносить нещастя, злий, марний, суєтний, брехливий, захланний, зіпсутий, безбожний* та ін.) аж до опису дій згідно з семантичними ролями агенса (зневажати Бога, заперечувати Його, бунтуватися, чинити безправ’я/лицемірити, задумувати кривду, завдавати страждань праведним) чи бенефактива (наділяти земним добром, карати /погорджувати, переслідувати, знищувати грішника).

Список використаної літератури

- Abramowicz M., Bartmiński J., Chlebda W., *Językowo-kulturowy obraz świata Słowian na tle porównawczym. Założenia programu „A” (10 VI 2009)*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2009, t. 21, s. 341–342.
- Bartmiński J., *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009.
- Іларіон Митрополит, *Біблія – найперше джерело для вивчення своєї літературної мови*, [в:] „Віра і культура”, 1958, № 6 (66), с. 13–17.
- Niebrzegowska-Bartmińska S., *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie?*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2017, t. 29, s. 11–29.
- Niebrzegowska-Bartmińska S., *Projekt badawczy (ETNO) EUROJOS a program etnolingwistyki kognitywnej*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2013, t. 25, s. 267–281.

- Nowosad-Bakalarczyk M., Szadura J., *Z prac Komisji Etnolingwistycznej Komitetu Językoznawstwa PAN*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2009, t. 21, s. 336–340.
- Pajdzińska A., *Wstęp*, [w:] „Językowa kategoryzacja świata”, red. R. Grzegorzycowa, A. Pajdzińska, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1996, s. 7–9.
- Степанов Ю., *В трехмерном пространстве языка: Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства*, Москва: Наука, 1985.
- Тимо Т., *Псалом 1*, [в:] Электронный ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=eNeffIT6jks> (21.10.2020).

Spysok vykorystanoi literatury [References]

- Abramowicz M., Bartmiński J., Chlebda W., *Językowo-kulturowy obraz świata Słowian na tle porównawczym. Założenia programu „A” (10 VI 2009) [The linguistic and cultural image of the Slavic world on a comparative background. Basics of the Program „A” (10 VI 2009)]*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2009, t. 21, s. 341–342.
- Bartmiński J., *Językowe podstawy obrazu świata [Linguistic basis of the image of the world]*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009.
- Паріон Митрополит, *Библия – найперше джерело для вивчення своєї літературної мови [The Bible is the first source for the study of the native literary language]*, [w:] „Vira i kultura”, 1958, nr 6 (66), s. 13–17.
- Niebrzegowska-Bartmińska S., *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie? [Which data is ethnolinguistically relevant?]*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2017, t. 29, s. 11–29.
- Niebrzegowska-Bartmińska S., *Projekt badawczy (ETNO) EUROJOS a program etnolingwistyki kognitywnej [(ETNO) EUROJOS research project and the program of cognitive ethnolinguistics]*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2013, t. 25, s. 267–281.
- Nowosad-Bakalarczyk M., Szadura J., *Z prac Komisji Etnolingwistycznej Komitetu Językoznawstwa PAN [From the work of the Ethnolinguistic Committee of the Linguistics Committee of the Polish Academy of Sciences]*, [w:] „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, 2009, t. 21, s. 336–340.
- Pajdzińska A., *Wstęp [Introduction]*, [w:] „Językowa kategoryzacja świata”, red. R. Grzegorzycowa, A. Pajdzińska, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1996, s. 7–9.
- Stepanov Yu., *V trexmernom prostranstve yazyka: Semioticheskie problemy lingvistiki, filosofii, iskusstva [In the three-dimensional space of language: Semiotic problems of linguistics, philosophy, art]*, Moskva: Nauka, 1985.
- Timo T., *Psalom 1 [Psalm 1]*, [v:] Elektronij resurs: <https://www.youtube.com/watch?v=eNeffIT6jks> (21.10.2020).

Список використаних джерел

- Євангеліє від Матвія*, [в:] Електронний ресурс: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/evangelie-ot-matfeja.html#g22> (08.10.2020).
- Книга Псалмів*, [в:] Електронний ресурс: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/psalmy.html> (10.10.2020).
- Послання св. апостола Павла до римлян*, [в:] Електронний ресурс: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/poslanie-k-rimljanam.html> (06.10.2020).
- Словник української мови*, в 11 томах, ред. І.К. Білодід, т. 2, Київ: Наукова думка, 1971.

Spysok vykorystanykh dzherel [References]

- Yevanheliie vid Matviia [Book of Matthew]*, [v:] Elektronnyi resurs: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/evangelie-ot-matfeja.html#g22> (08.10.2020).
- Knyha Psalmiv [Book of Psalms]*, [v:] Elektronnyi resurs: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/psalmy.html> (10.10.2020).
- Poslannia sv. apostola Pavla do rymlian [The Epistle of Paul the Apostle to the Romans]*, [v:] Elektronnyi resurs: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/poslanie-k-rimljanam.html> (06.10.2020).
- Slovyuk ukrainskoi movy [The Ukrainian Language Dictionary]*, v 11 tomakh, red. I.K. Bilodid, t. 2, Kyiv: Naukova dumka, 1971.